

ПРИВІТАННЯ

Шановні учасники та гості конференції!

Вітаю всіх присутніх на поважному науково-мистецькому зібранні. Сьогодні ви зможете почути доповіді знаних професорів найкращих мистецьких навчальних закладів України і Європи, зустрінетеся з найуспішнішими сучасними художниками, найкреативнішими мистецтвознавцями. Адже Міжнародна науково-практична конференція «Ерделівські читання» щороку збирає науковців, мистецтвознавців, художників – справжніх фахівців, людей шляхетних і небайдужих, відданих високому покликанню – служінню Мистецтву.

«Ерделівські читання» – це чудова нагода для європейських і українських спеціалістів у першу чергу проаналізувати актуальні питання розвитку мистецьких процесів, дати об'єктивну і неупереджену оцінку подіям, що відбувалися і відбуваються в художній культурі, обмінятися досвідом, новими напрацюваннями, досягненнями, відкриттями, крім того, накреслити шляхи інтеграції українського мистецтва у світовий художній контекст, формувати культурне середовище, утвердити дискурс існування п'ятої мистецької школи в Україні.

«Ерделівські читання» – це унікальна можливість для фахівців з різних міст України та ближнього зарубіжжя зібратися разом і обговорити теоретичні й практичні дослідження в галузі образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва, дизайну та мистецької освіти, а також прослідкувати взаємовпливи культур європейських народів.

Бажаю вам плідної роботи, цікавих відкриттів, несподіваних знахідок, ґрунтовних дискусій щодо сучасного стану мистецтва та перспектив його розвитку на Закарпатті, в Україні, у Європі. Вірю, що результати конференції сприятимуть розширенню міжнародної співпраці в царині мистецтва, утвердженню позитивного іміджу Закарпаття у світі, втіленню в життя сміливих креативних ідей на теренах наукової і мистецької діяльності Закарпатського художнього інституту.

*Олександр ЛЕДИДА,
Голова Закарпатської обласної державної адміністрації*

Шановні колеги, гості, друзі!

Сьогодні маю честь привітати учасників конференції «Ерделівські читання» від імені Національної академії мистецтв України та Національної академії мистецтв і архітектури. Щоразу з великим задоволенням їду на Закарпаття з передчуттям зустрічі з прекрасним живописним краєм, краєм розкішних гір, прозорих і стрімких річок, зелених полонини. І, безумовно, неповторними містами – Ужгородом, Мукачевом, Береговом і багатонаціональною громадою, різномовною і різноголосою. Усе це справляє незабутнє враження і надихає на творчість, породжує свіжі думки.

Проаналізувавши програму конференції, бачу, що на ній передбачається розглянути широке коло питань, серед яких особливо зацентровані дослідження, спрямовані на вивчення закарпатської художньої школи. Сьогодні нерідко журналісти запитують, чи є майбутнє у закарпатської художньої школи, адже стільки ще питань і проблем потрібно вирішити, на що я відповідаю, а хіба в часі спроб закласти фундамент закладу Ерделі не стикався з проблемами? Але він ставив собі конкретні завдання і вирішував їх, незважаючи на перепони. А з цієї школи вийшла ціла плеяда визначних митців України, таких як: А. Коцка, З. Шолтес, А. Борецький, а згодом плеяда художників молодшого покоління, зокрема, В. Микита, В. Приходько, З. Мічка. І зараз представники Закарпаття на високому рівні презентують школу.

Тож бажаю й надалі злету закарпатському образотворчому мистецтву, закарпатській мистецькій школі, успіху і творчих здобутків молодому поколінню закарпатських художників.

*Андрій ЧЕБИКІН,
Президент НАМУ, академік,
народний художник України,
ректор НАОМА*

УРОКИ ЕРДЕЛІ ДЛЯ СУЧАСНОЇ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ШКОЛИ

Шановний головуючий, шановні колеги, друзі.

Уявімо собі початок двадцятого сторіччя, коли Адальберт Ерделі розпочав свій шлях живописця, вчителя, педагога. Ужгород – позаштатне містечко Австро-Угорської імперії, тихе провінціальне життя, яке час від часу порушується скандалами місцевого рівня, плітками, підрахуванням чужого статку. І Європа, яку спізнав молодий Ерделі. Будапешт з його чудовою архітектурою, музеями та вар'єте. Париж з богемним життям художників, поетів та музикантів, Мюнхен з німецькою чистотою та порядком, з дзвонами пивних бокалів у численних пивних гаштетях.

Ще навчаючись в Будапештській академії мистецтв у класах Імре Ревеса та Б. Івані-Грюнвальда у 1913 році в Будапешті молодий художник вже експонувався поряд з метрами живопису. Академію закінчив з відзнакою, отримав державну стипендію. Він увійшов у коло видатних угорських живописців, та був зарахований у знамениту Кечкеметську художню колонію. Але такий блискучий початок кар'єри не затуманив голову молодому митцю. Він вертається в рідне Закарпаття і починає вчити талановиту молодь, розпочинає створювати самобутню художню школу «земля без імені».

І далі, по всьому своєму житті, в яких столицях, великих містах Європи не бував Ерделі, він завжди вертався в рідне Закарпаття для того, щоб продовжувати справу всього свого життя, а саме, щоб своїм мистецтвом, мистецтвом своїх учнів прославити рідну землю, створити особливу школу живопису.

Ерделі є одним з фундаторів Закарпатської школи живопису, перший директор Ужгородського училища прикладного мистецтва, один із організаторів і перший голова Закарпатської обласної організації Національної спілки художників України у 1946 році.

Ерделі – педагог, який виховав плеяду відомих закарпатських художників – Андрія Коцку, Адальберта Борецького, Ернеста Кондратовича, Василя Габду, Єлизавету Кремницьку, Ференца Семана, Павла Баллу, Володимира Микиту та багатьох інших.

То в чому секрет любові Ерделі до Закарпаття? Звідки він брав сили для того, щоб знову і знову повертатися до рідних гір і полонин, щоб знову і знову боротися за втілення у життя своїх мрій?

Мабуть, головне, про що варто сказати, це про любов до рідного краю, до людей, які його населяють. І дійсно, хто хоч раз по-

бував у Закарпатті, той не забуде цей чудовий край Карпат, річок та потічків, квітучих полонин та смерекових лісів.

Звичайно, це і люди, представники творчої інтелігенції, з якими Метр разом працював над створенням мистецької школи, це і прості селяни, з якими він спілкувався у повсякденному житті, міг оцінити їх мудрість і народний талант.

Велику роль у його житті відігравали і закарпатські жінки, краса і ніжність яких були його музою протягом всього життя.

Тепер кілька слів про уроки Ерделі для сучасної закарпатської художньої школи.

Головне, що така школа вже існує. І ніяким начальникам у самих високих київських освітянських кабінетах не завадити її існуванню. Сьогодні скоріш за все потрібно думати про те, а що конкретно зробити, щоб ця школа отримала подальший розвиток і стала прикладом для інших регіонів нашої країни.

У першу чергу потрібно створити умови для того, щоб самі видатні живописці, учні чи учні учнів Ерделі знайшли можливість викладати в Ужгороді, створили свої майстерні, майстер-класи.

Не забудьмо, що Ерделі весь час прагнув підвищити рівень Закарпатської художньої школи. Ось і сьогодні ми повинні ставити завдання підняти рівень Ужгородського художнього інституту до четвертого рівня акредитації, а як буде називатися майбутній виш, університет, вища школа чи, можливо, у самих сміливих мріях, академія, це справа подальшого обговорення. Головне – досягнути четвертого рівня акредитації за всіма вимогами МОНу.

Закарпаття – багатонаціональний край, з багатим різноманіттям культури, народних традицій. Саме це потрібно використати для створення відповідних факультетів угорського, румунського, словацького образотворчих мистецтв. Залучити до створення цих підрозділів відповідні університети та академії Будапешта, Братислави та Бухареста. З цього приводу можливо підписати договори про співпрацю із цими навчальними закладами.

Дозвольте подякувати організаторам цих читань, та передусім І. І. Небеснику, за ту величезну роботу, яку вони зробили для того, щоб ми змогли зібратися разом та обговорити такі важливі для мистецького життя краю та й усієї України проблеми.

*Дмитро ТКАЧ,
Надзвичайний та Повноважний посол України,
професор, доктор політичних наук*

Щирі вітання учасникам Міжнародної науково-практичної конференції «Ердівські читання»!

Говорячи про постать Адальберта Ерделі, маємо на увазі явище живопису. Однак на сьогодні із цим видом образотворчого мистецтва відбуваються значні зміни. Як зауважували попередні доповідачі, нерідко на сучасних виставках із живописом як таким навіть не зустрічаємося. Можемо сказати, що репрезентативний живопис на сьогодні втратив актуальність. Це не означає, що його немає, але він не є, ми вважаємо, на магістральному напрямку розвитку.

Розмовляючи із відомими художниками, мистецтвознавцями як у Європі, так і в Росії, дуже часто звучить, що живопис сьогодні є на маргінесі творчого процесу. Проте, коли заглиблюємося в поняття і проблеми, які обговорюються, то скоріше можемо сказати, що тут мова іде не стільки про сам живопис, як про явище картини. Можемо стверджувати, що живопис існував до картини і буде існувати після картини. Адже поява картини пов'язана з переходом образотворчого мистецтва періоду середньовіччя до мистецтва секулярного в епоху Ренесансу та новому часі. Це була значна зміна у принципах образотворення і маємо підстави говорити, що сьогодні відбувається так само досить значна зміна у принципах розвитку живопису.

Не викликає сумнівів, що мистецькі процеси тісно пов'язані із тенденціями у культурі загалом. Зокрема, винаходи, наприклад друкарства, кардинально змінили ситуацію з передачею знань. Зміни в культурі призводили до помітних трансформацій у свідомості. І одна з тих змін відбулася в епоху Ренесансу, коли на зміну геоцентризму приходить антропоцентризм. При цій системі світогляду людина стає центром світу, тому з погляду людини формується і пряма перспектива, а також поява рами як вікна в інший простір. Не кажучи про всі перипетії розвитку картини, її історія закінчується «Чорним квадратом» Малевича. Після цього ми скоріше маємо справу із псевдокартиною, бо на «Чорному квадраті» розвиток картини закінчився. Продовжив цей процес у 1917 році Дюшан, який як експонат до галереї вніс унітаз, що змінювало взагалі ставлення до проблеми мистецтва як явища. Після цього необхідно говорити не стільки про презентацію речі як про презентацію ідеї. Сучасний італійський галерист Франческо Бонамі на запитання про живопис сказав, що хвилюватися про живопис немає підстав, бо якщо культура помре, то живопис буде останнім.

Він також висловив думку, що живопис не є явищем медіа, а скоріше його треба розглядати як символічний простір.

До певної міри можна говорити про повернення до середньовічної парадигми живопису, тобто його присутності. На сьогодні потрібно розмежувати категорію значення і категорію присутності у живописі. Суспільство натомість звикло до живопису, який оперує категорією значення. Ми пропонуємо живопис як явище, як присутність. Можна говорити також про розходження явища живопису і проблеми краси. Остання втрачає значимість у контексті характеристики живопису. У сьогоднішній ситуації розвитку мистецтва існують різні напрямки і течії. Однак важливим чинником починає виступати мінімалізм. Художник-мінімаліст на сьогодні явищем мистецтва робить саме фарбу.

Відоображаюче мистецтво з'явилося в Україні у XVII столітті в епоху бароко. Бароко як універсальний стиль об'єднував у собі категорії магичні (язичницькі), сакральні (християнські) та секулярні. Коли бароко потрапив в Україну, то тут існували два простори: магичний та сакральний. Саме виходячи з цього, ми бачимо розвиток українського бароко. Ця лінія розвитку живопису продовжувалася через академії – Петербурзьку і Віденську, які мали вплив на українські землі, а далі через мистецтво романтизму та художників-передвижників. Все це мистецтво пов'язано із явищем оповіді, навіть естетизм (міра мистецтв) так само залишається з проблемою оповіді чи презентації, і тільки художники-модерністи, як наприклад Кандинський, відмовляються працювати з оповіддю, намагаючись через живопис передати вищі категорії. Проте в нашій країні цей процес було перервано оповідним мистецтвом соцреалізму, яке мусило розказувати про міф соціалістичного буття. І тільки у 60-х роках починаються окремі індивідуальні проекти, суголосні з явищами світового мистецтва.

Розвиток українського мистецтва у кінці 80-х років постав перед серйозною проблемою: розвиватися у контексті попереднього напрямку – оповідності, чи шукати нові шляхи.

На сьогодні можемо говорити, що без теоретичних напрацювань концептуалізму говорити про магістральні шляхи розвитку живопису неможливо. Інакше живопис потрапляє у комерційне виробництво, що є своєрідною резервацією для нього, що не дає ніякого виходу із цього становища.

*Тиберій СІЛЬВАШІ,
художник*